

Parábola de cen anos-Luz Pozo Garza

por CLAUDIO RODRÍGUEZ FER

Se por algo se caracteriza a poesía de Luz Pozo Garza, de quen este ano 2022 se conmemora o seu gozoso centenario, é pola luminosidade carnal e espiritual dunha poeta metade erótica e metade mística, como dicía de si mesma a rusa Anna Ajmatova. En efecto, a súa é unha poética simbolista da totalidade, astralmente expresada no título radiante da súa poesía en galego reunida en 2004 con introdución da súa amiga e estudosa Carmen Blanco a pedido da autora: *Memoria solar*.

Neste conxunto, partindo dende o principio dunha espontánea ruptura coas formas propias do clasicismo, do realismo e do naturalismo, caracterizouse por unha tendencia á renovación da temática intimista e da formalización poética, procurando sempre a liberdade creativa vital fronte a toda rixidez normativa establecida. Así, escribindo dende o subxectivismo e dende o individualismo máis auténticos, evocou con sacro misterio e ás veces con devoto misticismo, impresións, suxestións, alusións e elipses os máis variados sentimentos e as máis intensas sensacións fronte a toda interpretación obvia, certa e precisa da realidade. Para isto valeuse dunha linguaxe poética cognitiva, baseada nos símbolos e nas metáforas, así como da sinestesia da pintura e da música para espertar sensacións nela xa espertas máis alá dos códigos denotativos preestablecidos.

Trátase pois dunha estética esencialmente simbolista, pero non puramente verbal, senón absolutamente vital, pois está entrañada con todos os avatares da súa existencia: orixes, afectos, compromisos, desgrazas, ilusións, amores, maternidades, crises, dores, amizades, admiracións, viaxes, concienciacións, devocións e, sobre todo, aperturas, incluídas, por suposto, ás das vangardas artísticas, literarias e existenciais.

Nada en Ribadeo, en 1922, a luz solar e a brétema enigmática acompañárona case sempre á beira da sensualidade da mar, pois tras nacer e criarse na Mariña de Ribadeo e tras afincarse e procrear na Mariña de Viveiro, asentouse na madurez na Coruña, en Vigo e de novo na Coruña, nos dous últimos casos co poeta Eduardo Moreiras. Con este autor mantivo dende o comezo da súa relación un iniciático, azaroso e aberto *partimen* amoroso, poético e editorial que eu evoquei no poema titulado “Luz azul” (incorporado pola propia poeta ao seu poemario *Deter o día cunha flor*), e non só pola dita cor célica e mareira, pois as cores expresan profundas funcións psíquicas do ser humano e máis tratándose da vida e da obra dunha lírica lectora de Jung.

En medio deste itinerario complexo estivo a paréntese ocasionada pola sublevación fascista de 1936 que a levou a Lugo e a Marrocos seguindo a traxectoria dos sucesivos encarceramento e desterro do seu pai, o inspector veterinario Gonzalo Pozo y Pozo, cofundador en Viveiro do Partido Republicano Radical Socialista, así como a vivir en familia a traxedia da contenda, na que foi abatido un irmán seu mobilizado polo exército franquista paradoxalmente contrario ás súas ideas. Chamábase este irmán Gonzalo Pozo Garza e del herdou o nome o primeiro fillo da autora, quen con tanta fidelidade o levou e o leva.

Mais, malia acusar moitas veces na súa obra o drama político, social e existencial da humanidade, a súa poesía tendeu á plenitude, como escribiu Carmen Blanco nunha das súas múltiples obras sobre a autora: “A poesía de Luz Pozo Garza é un mundo fulgurante de beleza platónica rexida pola claridade, a profundidade e a harmonía anotadas no simbólico paradigma do seu nome”.

Claudio Rodríguez Fer e as súas alumnas Manuela Aira, Natalia Regueiro, Mónica López, Ivana Morillo, Marisa García Cachafeiro e Sonia Souto Blanco con Luz Pozo Garza en Lugo 1994. Foto: Carmen Blanco

En efecto, o intimismo amoroso e a reflexión comunal de Luz Pozo Garza tiveron expresión de alta poesía nas súas plurisignificativas obras con independencia do reduccionismo ideolóxico con que en van se pretendese escamoteala. E hai alta poesía tamén, e moita, nos seus ensaios sobre a poesía de Martín Códax e outros poetas da ría de Vigo, de Rosalía de Castro, de Luís Pimentel, de Álvaro Cunqueiro... ou sobre a visión pictórica de Luís Seoane. Ademais, a música que estudou nos conservatorios, a literatura que profesou nas aulas e a pintura que admirou nas galerías ecoou con intertextualidade multiartística na súa obra poética, manifestación integral de cultura natural, artística e vital, como as revistas que dirixiu, e xa dende os seus títulos, tan líricos como meteorolóxicos e astronómicos: *Nordés* e *Clave Orión*.

A primeira luz poética de Luz Pozo Garza foi a erótica e pagá do libro *Ánfora* (1949), irmandada co pannaturismo de Gabriela Mistral e coa sensualidade de Juana de Ibarbourou, e sobreveu como a chuva de Danae dos primeiros libros da autora, algúns fillos das esporas máis que das raíces e escritos en castelán, como o xa mencionado *Ánfora*, *El vagabundo* (1952) e *Cita en el viento* (1962). Dende o poemario inicial, a autora estableceu profunda conexión poética con Juan Ramón Jiménez e Vicente Aleixandre, este lector dela, como Gerardo Diego, quen a recensionou con entusiasmo dende o primeiro momento.

Tras o seu primeiro libro galego, *O paxaro na boca* (1952), e o bilingüe *últimas palabras / verbas derradeiras* (1976), marcado con desgarró pola crise e polo desamor, Luz Pozo Garza entrou nunha idade de madura

Claudio Rodríguez Fer presentando a Luz Pozo Garza na súa clase no Campus Universitario de Lugo en 1994. Foto: Manuela Aira

plenitude galaica e amorosa en lingua galega e en clave moi vital, representada por *Concerto de outono* (1981) e por *Código Calixtino* (1986, reeditado con introdución e notas de Carmen Blanco en 1991).

O falecemento de Eduardo Moreiras motivou, dende *Prometo a flor de loto* (1992) ata *As vodas palatinas* (2005) e *Deter o día cunha flor* (2009), unha poesía leal, real e transcendente sobre o amor vivido, revivido e compartido máis alá da morte, no ronsel do Dante que escribira sobre o potente amor que move o sol e as outras estrelas. Non en van, a autora reuniu a súa poesía escolleita co título *Historias fidelísimas: poesía selecta 1952-2003* (2003), de novo con introdución pedida a Carmen Blanco.

Filla declarada de Rosalía de Castro dende as “Verbas a Rosalía” do *Concerto de outono*, Luz Pozo Garza asumiu tamén a condición

feminina como clave poética a través da figura matricial galaica representada pola citada poeta en *Vida secreta de Rosalía* (2002) ou da figura mítica da traxedia grega sobre a nai namorada e despeitada en *Medea en Corinto* (2003). Agora ben, o drama persoal directo afloraría no diálogo coa súa neta falecida e revivida con autenticidade de poeta na lingua por elas compartida en *Sol de medianoche* (2013).

Porque aínda que Luz foi filla declarada da súa nai, a antiga profesora e culta políglota Luz Garza Feijoo-Montenegro, e de Rosalía de Castro, como se acaba de lembrar, foi tamén nai e avoa con luminosa intensidade poética, patente na harmonía vital mantida coas súas fillas Mónica e Luz, que eu quixen representar hai moito tempo no poema precisamente titulado “Fillas de luz”, alusivo a elas e a todas as fillas poéticas de Luz.

A chamada da terra e da mar das orixes tivo expresión no poemario *Ribadeo, Ribadeo* (2002), mais a chamada da poesía e do simbolismo en alquimia transcendente veu dos espazos celtas de Irlanda, nos que asentou parte da súa descendencia, en *As arpas de Iwerddon* (2005). Por último, *Pazo de Tor* (2019) retomou a xenealoxía matriliñal dunha nai-filla sempre procreadora e procreada.

Mais antes, testamentariamente, Luz Pozo Garza acometeu en *Rosa tántrica* (2016) un sublime diálogo con Borges na procura dunha iluminación mística e dunha transcendencia integradora que cifraron a conxugación de vida e poesía características da autora. Por algo me honrou incorporando como paratexto deste libro o meu poema “As flores da vida”, xunto a outro de Carmen Blanco.

Moito dixeron de toda esta traxectoria os seus estudosos, mesmo xa dende os títulos dos libros máis detallados que se lle dedicaron, *A ave do Norte* (2002), de Carmen Blanco, e *Á procura da poesía* (2014), de Aurora López e Andrés Pociña. Mais moito poderá dicir aínda quen a estude á luz do simbolismo primordial de Jung ou da anatomía mítica de Fry, seguramente entretecendo vida e poesía a través da súa arte verbal de sublimación amorosa, pois, malia todas as dificultades que tivo na súa complexa traxectoria, sentenciou tautoloxicamente: “Mais a luz vai comigo”.

Trátase por tanto dun bergsonianano *élan vital* en retracción implosiva, que leva a quen le a reler experimentando a sensación expresa do suxeito lírico de *Deter o día cunha flor*: “Vólvome ó Paradiso / Vólvome ó Paradiso / Vólvome ó Paradiso”. Por iso sigo lembrando viaxes conxuntos como o realizado por superficie con Luz Pozo Garza e Olga Novo por Galicia e Asturias para acudir aos encontros literarios de Verines en representación da poesía galega ou o realizado por vía aérea con Carmen Blanco para presentar en Madrid a antoloxía bilingüe desta *Extranjera en su patria*, onde Luz Pozo Garza figura á beira dos seus amados Rosalía, Pimentel e Manuel Antonio.

Por tanto, grazas a todo o persoal que está facendo brillar sideralmente esta centenaria Constelación Luz, e sobre todo a Luz Pozo Garza, por *Unha Camelia / One Camellia Blossom* (2021), a escolma bilingüe conformada polos poemas dedicados a Carmen Blanco e a min que traduciu ao inglés no ano da súa morte Adina Ioana Vladu, e por colaborar dende o primeiro número en *Unión Libre. Cadernos de vida e culturas* que tamén os dous coordinamos e onde publicamos en liña a súa correspondencia baixo o título de *Arte epistolar*. En fin, grazas ao universo por estes primeiros cen anos-luz da traxectoria simbolista dunha poeta vital que non fixo máis que comezar.